

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته علوم تربیتی گرایش مدیریت آموزشی

عنوان:

بررسی رابطه‌ی منبع کنترل دانش‌آموزان با

گرایش آن‌ها به انواع سبک‌های انضباطی معلمان

استاد راهنما:

دکتر سید علیقلی روشن

استاد مشاور:

دکتر یحیی کاظمی

تحقیق و نگارش:

سیده گل‌افروز رضانی

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره‌مند شده است)

دیماه ۱۳۸۹

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان بررسی رابطه نوع منبع کنترل دانش آموزان و گرایش آن‌ها به انواع سبک-

های انضباطی معلمان قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد علوم تربیتی (مدیریت آموزشی) توسط دانشجو سیده گل افروز رضانی تحت راهنمایی استاد پایان نامه آقای دکتر علیقلی روشن تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می‌باشد.

سیده گل افروز رضانی

این پایان نامه واحد درسی شناخته می‌شود و در تاریخ توسط هیئت داوران بررسی و درجه به آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی	امضاء	تاریخ
استاد راهنما: دکتر سیدعلیقلی روشن		
استاد مشاور: دکتر یحیی کاظمی		
داور ۱: دکتر سالارزهی		
داور ۲: دکتر مهدی نژاد		
نماینده تحصیلات تکمیلی: فرامرز سابقی		

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب سیده گل افروز رضانی تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: سیده گل افروز رضانی

امضاء

تقدیم به:

آنان که از تردید نمی‌هراسند؛

به آنان که چراها را می‌جویند؛

بی‌پروا از خستگی یا درد یا مرگ.

به آنان که معمای دادن یا دریغ کردن زندگی را فراروی خود قرار می‌دهند.

به تمام آنان که به ما آموختند:

پدر، مادر، معلم و استاد.

و بالاخره تمام کسانی که دوستشان داریم.

سپاسگزاری

سپاس خداوند سبحان را که پرتو لطف بیکرانیش راهنما و روشنگر راهم بوده و قطره هایی از اقیانوس بی-
انتهای علم خود را به من بخشود، تقدیر شایسته ای برایم رقم زد تا از محضر اساتید گرانقدر بهره جسته و نهال
اندیشه ام را با تکیه بر دانش و تجربه این عزیزان جان بخشم.

گرامی ترین مراتب سپاس و قدردانی قلبی خود را به پیشگاه اساتید فرهیخته جناب آقای دکتر سید
علیقلی روشن، استاد راهنمای بزرگوام و جناب آقای دکتر یحیی کاظمی، استاد مشاور گرامی ام که
رهنمودهای ارزنده ایشان همواره مشوقم بودند و احساس افتخار شاگردیشان همیشه در وجودم هست، تقدیم
می نمایم. همچنین از خانواده ی عزیزم به خصوص پدر مهربانم و برادرم مسعود که رنج تحصیل مرا به دوش
کشیدند و همچنین دوست خوبم حبیبه علایی که در به ثمر رسیدن این رساله به نحوی کمکم کردند،
سپاسگزاری می نمایم.

چکیده

این پژوهش در راستای بررسی رابطه‌ی منبع کنترل دانش‌آموزان و گرایش آن‌ها به انواع سبک‌های انضباطی معلمان می‌باشد. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل کلیه‌ی دانش‌آموزان دختر و پسر پایه‌ی اول مقطع متوسطه‌ی ناحیه یک شهرستان زاهدان در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ می‌باشد. روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. از بین ۴۳۶۸ نفر دانش‌آموز دختر و پسر پایه‌ی اول مقطع متوسطه ۳۵۱ نفر دانش‌آموز با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای طبقه‌ای تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ای ۴۷ سؤالی بود که از دو قسمت الف (پرسشنامه‌ی سبک‌های انضباطی) و ب (پرسشنامه‌ی منبع کنترل) تشکیل شده است. پرسشنامه توسط چند صاحب نظر مورد بررسی و به تأیید آنان رسیده و ضریب پایایی پرسشنامه الف در سه بعد مداخله‌گرایانه ۰/۷۷ و تعامل‌گرایانه ۰/۸۲ و همچنین در بعد غیرمداخله‌گرایانه ۰/۸۴ و در پرسشنامه "ب" ضریب پایایی منبع کنترل بیرونی ۰/۸۰ به دست آمد و پایایی پرسشنامه‌ی منبع کنترل درونی نیز به دلیل معکوس بودن سؤال‌ها ۰/۸۰ بوده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها، برای تعیین رابطه‌ی متغیرها از روش همبستگی پیرسون استفاده شده است. همچنین با استفاده از روش رگرسیون گام به گام متغیرهای پیش‌بینی کننده‌ی منبع کنترل دانش‌آموزان مشخص شد. نتایج نشان داد که بین نوع منبع کنترل دانش‌آموزان و گرایش آن‌ها به سبک انضباطی تعامل‌گرایانه و غیرمداخله‌گرایانه همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ اما بین نوع منبع کنترل دانش‌آموزان و سبک انضباطی مداخله‌گرایانه رابطه‌ی معنی‌داری وجود ندارد. تحلیل رگرسیون گام به گام نشان می‌دهد که سبک انضباطی تعامل‌گرایانه بیشترین پیش‌بینی را از منبع کنترل دانش‌آموزان دارد. با بررسی نقش جنسیت یافته‌ها نشان می‌دهد که بین نوع منبع کنترل دانش‌آموزان دختر و سبک‌های تعاملی و غیرمداخله‌رابطه‌ی معنادار وجود دارد؛ اما بین منبع کنترل آنان و گرایش به سبک انضباطی مداخله‌گرایانه معلم رابطه‌ی معناداری وجود ندارد؛ و سبک انضباطی تعامل-گرایانه بیشترین پیش‌بینی را از نوع منبع کنترل دانش‌آموزان دختر دارد. نتایج همچنین نشان می‌دهد که بین هر یک از سبک‌های انضباطی و نوع منبع کنترل دانش‌آموزان پسر رابطه‌ی معناداری وجود ندارد؛ و هیچ یک از سبک‌های انضباطی عامل پیش‌بینی‌کننده‌ای برای نوع منبع کنترل دانش‌آموزان پسر نمی‌باشد.

کلید واژه‌ها: انواع سبک‌های انضباطی، سبک مداخله‌گرا، تعامل‌گرا، غیرمداخله‌گرا، منبع کنترل

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۴	۱-۲- بیان مساله.....
۶	۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۶	۱-۴- هدف پژوهش.....
۷	۱-۵- سؤال‌های تحقیق.....
۸	۱-۶- تعاریف مفاهیم و واژگان.....
۸	۱-۶-۱- منبع کنترل.....
۸	۱-۶-۲- انضباط.....
۹	فصل دوم: ادبیات تحقیق.....
۱۰	۲-۱- مقدمه.....
۱۰	۲-۲- منبع کنترل.....
۱۲	۲-۲-۱- نظریه‌ها و رویکردهای مختلف درباره‌ی منبع کنترل.....
۱۵	۲-۲-۲- افراد با منبع کنترل درونی و ویژگی‌های آن‌ها.....
۱۶	۲-۲-۳- افراد با منبع کنترل بیرونی و ویژگی‌های آن‌ها.....
۱۷	۲-۲-۴- شکل‌گیری منبع کنترل.....
۱۸	۲-۲-۵- منبع کنترل و سلامت روانی و هیجانات منفی.....
۱۹	۲-۲-۶- منبع کنترل و بهداشت جسمانی.....
۲۰	۲-۲-۷- منبع کنترل و موفقیت و شکست.....
۲۱	۲-۲-۸- تحقیقات انجام شده.....

۲۳ ۳-۲- انضباط.....
۲۳ ۳-۳-۱- تعاریف انضباط.....
۲۴ ۳-۳-۲- علل مشکلات رفتاری و بی‌انضباطی دانش‌آموزان در مدرسه و کلاس
۲۵ ۳-۳-۲- انواع تئوری‌ها و سبک‌های انضباطی.....
۲۶ ۳-۳-۱- سبک‌های انضباطی مبتنی بر تئوری‌های مدیریت.....
۳۰ ۳-۳-۲- سبک‌های انضباطی مبتنی بر تئوری‌های مدیریت کلاس و نظریه‌های یادگیری... ..
۴۰ ۳-۳-۲- مراحل چهارگانه انضباطی.....
۴۱ ۳-۳-۵- جمع‌بندی.....
۴۱ ۳-۳-۶- تحقیقات انجام شده سبک‌های انضباطی.....
۴۵ فصل سوم: روش پژوهش.....
۴۶ ۳-۱- روش تحقیق.....
۴۷ ۳-۲- جامعه‌ی آماری.....
۴۷ ۳-۳- حجم نمونه.....
۴۷ ۳-۴- روش نمونه‌گیری.....
۴۷ ۳-۵- ابزار تحقیق.....
۴۹ ۳-۶- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....
۵۱ فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش.....
۵۲ ۴-۱- یافته‌های توصیفی.....
۵۳ ۴-۲- نتایج یافته‌های تحقیق.....
۵۸ فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادات.....
۵۹ ۵-۱- بحث: ارائه نتایج بر اساس ترتیب سؤال‌های پژوهشی.....
۵۹ ۵-۱-۱- سوال اول پژوهش.....
۶۰ ۵-۱-۲- سوال دوم پژوهش.....
۶۰ ۵-۱-۳- سوال سوم پژوهش.....
۶۱

۶۱سوال چهارم پژوهش ۴-۱-۵
۶۳سوال پنجم پژوهش ۵-۱-۵
۶۳نتیجه گیری ۲-۵
۶۳پیشنهادات ۳-۵
۶۴پیشنهادات با توجه به نتایج تحقیق ۱-۳-۵
۶۴پیشنهاد به محققان آینده ۲-۳-۵
۶۵محدودیت های تحقیق ۴-۵
۷۴فهرست منابع
۷۴پیوست ها
۷۷پیوست (الف) پرسشنامه سبک های انضباطی
پیوست (ب) پرسشنامه منبع کنترل راتر

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان جدول
۲۹	جدول ۱-۲. سبک انضباطی بامریند.....
۴۹	جدول ۱-۳. ضرایب پایایی پرسشنامه سبک‌های انضباطی و منبع کنترل.....
۵۲	جدول ۱-۴. آماره‌های توصیفی سبک‌های انضباطی
۵۳	جدول ۲-۴. آماره‌های توصیفی منبع کنترل
۵۴	جدول ۳-۴. همبستگی بین متغیرهای پژوهش.....
۵۵	جدول ۴-۴. خلاصه الگوی رگرسیون پیش‌بینی منبع کنترل دانش‌آموزان با توجه به.....
	گرایش آن‌ها به سبک‌های انضباطی
۵۵	جدول ۵-۴. همبستگی بین متغیرهای پژوهش به تفکیک جنسیت.....
۵۷	جدول ۶-۴. خلاصه الگوی رگرسیون پیش‌بینی کانون کنترل دانش‌آموزان با توجه به.....
	گرایش آن‌ها به سبک‌های انضباطی

فهرست شکل ها

صفحه	عنوان شکل
۷	شکل ۱-۱. چارچوب نظری تحقیق.....
۳۰	شکل ۱-۲. سبک انضباطی دوگانه.....
۴۶	شکل ۱-۳- چارچوب نظری تحقیق: رویکردهای انضباطی.....

فصل اول

کلیات

منبع کنترل مفهومی شناختی است که افراد بر مبنای آن، دلایل بروز وقایعی را که تجربه می‌کنند یا در حیطه‌ی کنترل خود می‌دانند و یا به عواملی خارج از حوزه‌ی توانایی خویش نسبت می‌دهند. در صورت‌بندی اولیه‌ی این مفهوم در نظریات مربوط به یادگیری اجتماعی راتر^۱ در سال ۱۹۵۴، منبع کنترل به این مفهوم است که انتظار یا توقع یک شخص برای دریافت پاداش یا تقویت در قبال انجام یک رفتار یا کسب یک موقعیت در کنترل خود او می‌باشد یا خیر (شهریور و همکاران، ۱۳۸۰).

دانش‌آموزانی که منبع کنترل درونی دارند معتقدند که رفتار خود و محیط خود را می‌توانند کنترل کنند و برای رفتار خود مسئولیت می‌پذیرند؛ بنابراین فعالانه می‌کوشند تا شرایط یادگیری خود را به گونه‌ای تنظیم کنند که رسیدن به اهداف یادگیری ممکن گردد. این دانش‌آموزان برای کنترل یادگیری، راهبردهای یادگیری خود تنظیم را به کار می‌برند (مک‌کامبز^۲، ۱۹۸۲). دانش‌آموزان با منبع کنترل درونی هنگامی که شکست می‌خورند، به جای تمرکز بر دلایل شکست، روی تغییر و اصلاح راهبردهای یادگیری متمرکز می‌شوند که این نگرش سالم نسبت به شکست و تغییر و اصلاح راهبرد می‌تواند منجر به موفقیت گردد؛ حال آن که دانش‌آموزان با منبع کنترل بیرونی هنگامی که شکست می‌خورند به جای تغییر و اصلاح راهبردهای یادگیری‌شان دست از تلاش و کوشش برمی‌دارند و این مساله شکست‌های تحصیلی در آینده را تسهیل می‌کند (هاشمی، ۱۳۷۸). افراد با منبع کنترل درونی، از نظر اسنادی موفقیت خود را نتیجه‌ی تلاش و کوشش خود می‌دانند و به سبب کوشش و امید به موفق شدن، بیشتر از افراد بیرونی، تقویت مثبت دریافت می‌کنند و بیش‌تر، از راهبردها استفاده می‌کنند (البام و برگ^۳، ۱۹۹۳). بنابراین منبع کنترل به مثابه یک متغیر تعیین‌کننده‌ی مهم برای رشد اجتماعی و شناختی و مؤثر بر ساز و کارهای انگیزشی افراد می‌تواند عامل پیش‌بینی‌کننده‌ای برای پیشرفت تحصیلی و رفع مشکلات رفتاری دانش‌آموزان باشد (استپک و وایز^۴، ۱۹۸۱).

عوامل عاطفی عواملی هستند که به احساسات و شخصیت مربوط می‌شوند. منبع کنترل نیز به عنوان جزئی از عوامل مربوط به ویژگی‌های شخصیتی‌اند که در تمام زمینه‌های زندگی و روابط اجتماعی انسان جلوه گر می‌شوند و همچنین تاثیرات بالقوه و مهمی بر رفتار کلاسی دانش‌آموزان می‌گذارد و مسائل پر اهمیتی چون کلاس‌داری، کنترل و انضباط در کلاس درس را می‌تواند متأثر کند.

¹ Rotter

² Mccombs

³ Elbam & Berg

⁴ Stipek & Weisz

برقراری انضباط و کنترل در کلاس درس هنوز هم به عنوان یکی از جنبه‌های دشوار تدریس تلقی شده و در نارضایتی معلمان و ترک شغل آنان به عنوان یک عامل مهم محسوب می‌شود (ولفگانگ و گلیکمن^۱)، (۱۹۸۶). مسایل انضباطی یکی از معمول‌ترین و مطرح‌ترین مسایل و مشکلات کلاس‌های درس است که در روان‌شناسی آموزشی، بررسی‌های اندکی در مورد آن انجام گرفته است. کنترل و انضباط به عنوان جزئی از زندگی گروهی، بر شرایطی دلالت دارد که در مقابل رفتار دانش‌آموز اعمال می‌شود. بدرفتاری دانش‌آموزان، شایع‌ترین نگرانی هم در میان معلمان تازه‌کار و هم در میان معلمان باتجربه است (جرمین^۲، ۲۰۰۲). طبق نظر اکثر معلمان، اگر مشکلات رفتاری در کلاس به طور فراوان رخ دهد، حتی اگر آن‌ها به خوبی از مهارت‌های تدریس برخوردار باشند باز هم برقراری ارتباط در جریان تدریس مختل می‌شود و آنان قادر به آموزش و دانش-آموزان نیز قادر به یادگیری نخواهند بود و معلمان از این امر بیمناک هستند (لویس^۳، ۲۰۰۱). بی‌انضباطی‌های بعضی دانش‌آموزان موجب اختلال در یادگیری کلیه دانش‌آموزان می‌گردد و دانش‌آموزان بی‌انضباط زمان بیشتری را برای یادگیری از دست می‌دهند (گوستاد^۴، ۲۰۰۵). به گونه‌ای که معلمان بیش از ۵۰ درصد زمان کلاس خود را صرف مدیریت رفتار دانش‌آموزان و کنترل کلاس می‌کنند. بنابراین معلم بخشی از سیستم اجتماعی کلاس درس است که وظیفه‌ی او اداره و کنترل کلاس، ایجاد نظم و انضباط، آموزش اثربخش و ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است (ولفگانگ و گلیکمن، ۱۹۸۶) که با مجموعه قابل پیش‌بینی و آگاهانه از قوانین، دستورالعمل‌ها و برنامه‌های مشخص در کلاس، نیل به موفقیت را آسان و زندگی و تلاش را در کلاس به حرکت درمی‌آورد و از این طریق باعث عدم بروز مشکلات رفتاری دانش‌آموزان می‌گردد (میلر^۵، ۱۹۹۹). با وجود این که امروزه، روش‌های نوین تدریس از جمله روش‌های دانش‌آموز-محور یا روش مشارکتی و تعامل‌گرایانه توصیه می‌شود؛ رویکردهای سنتی (معلم-محور)، همچنان در اداره و کنترل کلاس پابرجاست (مارتین و همکاران، ۲۰۰۳)؛ این در حالی است که بدون اعمال سبک‌های انضباطی مشارکتی یا دانش‌آموز محور، تدریس مشارکتی یا دانش‌آموز-محور واقعی نمی‌تواند وجود داشته باشد. بنابراین با توجه به نقش و اهمیت انضباط و کاربرد روش‌های انضباطی در آینده تحصیلی دانش‌آموزان و همچنین آموزش اثربخش معلمان در این فصل سعی شده است در مورد موضوع پژوهش، ضرورت انجام آن، اهداف فرضیه‌های تحقیق و نیز

¹ Volfang & Glickman

² Germine

³ Lewis

⁴ Gausted

⁵ Miller

⁶ Martine

مفاهیم و اصطلاحات مورد استفاده توضیحاتی ارائه شود تا با مشخص شدن حدود کارکرد پژوهش پیگیری آن میسر گردد.

۱-۲- بیان مساله

واژه‌ی "انضباط" در اغلب تعاریف سنتی هم‌معنی با واژه‌ی مدیریت کلاس به کار رفته است. انضباط یا مدیریت رفتار شامل استراتژی‌های انضباطی است که به منظور جلوگیری از بد رفتاری دانش‌آموزان به کار می‌رود. فرآیندهایی چون تعیین قوانین، تعیین ساختار پاداش و فراهم کردن فرصت‌هایی برای "خود- انضباطی" دانش‌آموزان در حیطه‌ی مدیریت رفتار قرار می‌گیرد (مارتین و همکاران، ۱۹۹۸). در واقع انضباط در مدرسه سیستمی از قوانین، تنبیهات و استراتژی‌های رفتاری است که به تأدیب دانش‌آموزان و نگهداری آن‌ها در مدارس اختصاص داده می‌شود و هدف آن ایجاد محیط یادگیری سالم، مساعد و سودمند در کلاسی است که معلم در حفظ و برقراری انضباط در آن ناتوان است و شرایط برای یادگیری کاهش می‌یابد (مارتین و شوهو^۱، ۱۹۹۹). فرینگ^۲ در سال ۱۹۹۸ بیان می‌کند که واکنش‌های معلمان و الگوهای رفتاری آنان نسبت به شیوه‌ها و روش‌هایی که برای حل مشکلات انضباطی دانش‌آموزان به کار می‌گیرند ریشه در باورهای آنان درباره رشد و یادگیری دانش‌آموزان دارد (جرمین، ۲۰۰۲). طبقه‌بندی‌هایی از سبک‌های انضباطی معلمان بر اساس تئوری-های مدیریت و تئوری‌های انضباطی کلاس و روان‌شناسی یادگیری صورت گرفته است که از این میان ولفگانگ و گلیکمن، در کتاب خود به نام "حل مسایل انضباطی" چارچوبی بسیار جامع بر اساس نظریه‌های انضباطی و روان‌شناسی یادگیری ارائه داده‌اند که در یک پیوستار کنترل به ترتیب: رویکرد مداخله‌گرایانه^۳، تعامل‌گرایانه^۴ و غیرمداخله‌گرایانه^۵ می‌باشد که هر چه از مداخله‌گرایی به سمت غیرمداخله‌گرایی پیش رویم، کنترل کم و میزان مشارکت و مسئولیت دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. با اهمیت یافتن نقش دانش‌آموزان در نظام تعلیم و تربیت معاصر کاربرد سبک‌های دانش‌آموز محور یا تعامل‌گرایانه و مشارکتی مورد نیاز می‌باشد. همچنین با توجه به نقش عمده‌ای که دانش‌آموزان در شکل‌گیری نظام اجتماعی کلاس درس دارند، آنان برای انجام تکالیف درسی خود دلایل متنوع و متعددی دارند که از جمله دلایل فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان را در

¹ Martine & shoho

² Fehring

³ Interventionist

⁴ Interactionist

⁵ Non- Interventionist

کلاس درس می‌توان به انگیزش درونی، منبع کنترل بیرونی، منبع کنترل درونی تقسیم نمود (بلک و دسی^۱، ۲۰۰۰). منبع کنترل می‌تواند در تبیین عملکرد آموزشی دانشگاهی دانش‌آموزان بسیار بااهمیت باشد. تعدادی از پژوهشگران دریافته‌اند؛ دانش‌آموزانی که منبع کنترل درونی بالایی دارند در مقایسه با دانش‌آموزانی که از هوش یکسانی برخوردارند ولی دارای منبع کنترل درونی پایینی هستند نمرات تحصیلی و پیشرفت آموزشی بهتری دارند (نیوبی،^۲ ۱۹۹۱). آزمودنی‌هایی که دارای منبع کنترل درونی هستند هنگامی که روی آموزش کنترل دارند، نسبت به برون‌گرایان عملکرد بهتر و موفقیت‌های بیشتری دارند و کمتر مسامحه‌کاری می‌کنند (کلاین و کلر،^۳ ۱۹۹۰). در واقع منبع کنترل یکی از عوامل پیش‌بینی کننده‌ی قوی برای پیشرفت تحصیلی می‌باشد (پاجارس و میلر،^۴ ۱۹۹۴). شاگردان با ویژگی شخصیتی منبع کنترل بیرونی، محیطی سرشار از روابط و فعالیت‌های اجتماعی در کلاس را ترجیح می‌دهند و شلوغی مانع یادگیری ایشان نمی‌شود؛ و یک کلاس منظم و مرتب که هیچ حادثه‌ی غیرمترقبه‌ای در آن پیش نیامده و معلم آن معتقد به ایجاد شرایط ساکتی برای کار است، باعث کسالت آنان می‌شود؛ در حالی که دانش‌آموزان با ویژگی شخصیتی منبع کنترل درونی، محیط کلاسی را ترجیح می‌دهند که به تنهایی در آن کار کنند، بتوانند هر چه بیشتر روی افکار خود متمرکز شوند و از شرایطی که در نظر آن‌ها برای یادگیری مطلوب است بهره‌برند (فونتاننا، ۱۳۷۵). بنابراین از آن جا که انضباط دانش‌آموزان در کلاس حائز اهمیت است و مهم‌تر از آن، این که چه نوع روش و سبک انضباطی نسبت به دیگر روش‌ها برای رفتار با دانش‌آموزان با ویژگی‌های شخصیتی متفاوت ارجحیت دارد پژوهش حاضر طراحی شده و مبتنی بر دو هدف عمده‌ی: شناخت انواع سبک‌های انضباطی و رابطه‌ی آن با منبع کنترل دانش‌آموزان و همچنین بررسی نقش جنسیت در ارتباط با هر یک از متغیرهای پژوهش می‌باشد؛ که با توجه به این اهداف به پرسش‌های تحقیق پاسخ داده می‌شود تا دریابیم که هر چه دانش‌آموز درون‌گراتر یا برون‌گراتر باشد نسبت به کدام سبک انضباطی گرایش بیشتری دارد تا روش انضباطی مقتضی برای برخورد و رفتار با آن به کار گرفته شود.

۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

¹ Black & Deci

² Newby

³ Klein & Kller

⁴ Pajares & Miller

انضباط یکی از شرایط لازم برای اداره‌ی امور و حفظ و بقای هر سازمانی است. هرج و مرج و بی‌نظمی که ناشی از نبود مقررات یا اجرا نشدن ضوابط است، حیات یک سازمان و حتی جامعه‌ای را به خطر می‌اندازد. فلسفه‌ی انضباط در مدارس نیز ناشی از همان حقیقتی است که لزوم انضباط در بقیه‌ی گروه‌های اجتماعی و در کل در جامعه را مطرح می‌سازد (توکلی، ۱۳۷۵: ۱۷). رعایت قوانین و مقررات انضباطی نه تنها برای حفظ آداب و رسوم حائز اهمیت است؛ بلکه برای شادی، سازش و آرامش خود دانش‌آموز نیز اهمیت دارد (مقدم، ۱۳۶۴: ۱۸۳). ایجاد نوعی نظم و انضباط در کلاس درس مقدمه و پیش شرط لازم برای آموزش و یادگیری است. اهمیت انضباط بدین دلیل است که باعث تکامل انسان می‌شود. رعایت انضباط در کلاس درس نه تنها موجبات یادگیری بهتر را فراهم می‌کند؛ بلکه به رشد سالم شخصیت دانش‌آموز نیز منجر می‌شود و بر عکس هر گونه بی‌انضباطی سبب شرمندگی، احساس گناه و خسارت مادی و معنوی می‌شود (شاه‌مرادی، ۱۳۷۸).

متغیر دیگر منبع کنترل است. منبع کنترل یعنی نحوه‌ی اسناد فرد در مورد موفقیت و شکست‌های خود را می‌توان از دو جنبه دارای اهمیت دانست: اولاً به عنوان صفتی شخصیتی که نقش یک متغیر مستقل یا علت را ایفا می‌کند و می‌تواند در زمینه‌های مختلفی همچون سلامت روان، عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی یا زناشویی تأثیر به‌سزایی داشته باشد. ثانیاً به عنوان یک متغیر وابسته که تحت تأثیر علل مختلف از جمله نگرش‌ها و اعتقادات فرد قرار می‌گیرد (محمدی و مهرابی‌زاده، ۱۳۸۵). این که سازه‌ی منبع کنترل از جمله مفاهیم پر مصرف و پژوهش برانگیز در روان‌شناسی بوده است دلیلی موجه بر اهمیت آن است. اهمیت دیگری که این ویژگی شخصیتی دارد به علت تأثیراتی است که بر هیجان و رفتار افراد اعمال می‌کند. بدین صورت که اگر فرد برای شکست یا موفقیت خود علل درونی را مؤثر بداند از نظر هیجانی احساس خاصی خواهد داشت که بسیار متفاوت از حالتی است که علل بیرونی را در ایجاد آن‌ها مؤثر بداند.

۴-۱- هدف کلی تحقیق

بررسی رابطه‌ی منبع کنترل دانش‌آموزان و گرایش آن‌ها به انواع سبک‌های انضباطی معلم می‌باشد که در این راستا سؤال‌های تحقیق به شرح زیر می‌باشد:

۵-۱- سؤال‌های تحقیق

۱- آیا بین نوع منبع کنترل دانش‌آموزان و گرایش آن‌ها به سبک انضباطی مداخله‌گرایانه‌ی معلم رابطه وجود دارد؟

۲- آیا بین نوع منبع کنترل دانش‌آموزان و گرایش آن‌ها به سبک انضباطی تعامل‌گرایانه‌ی معلم رابطه

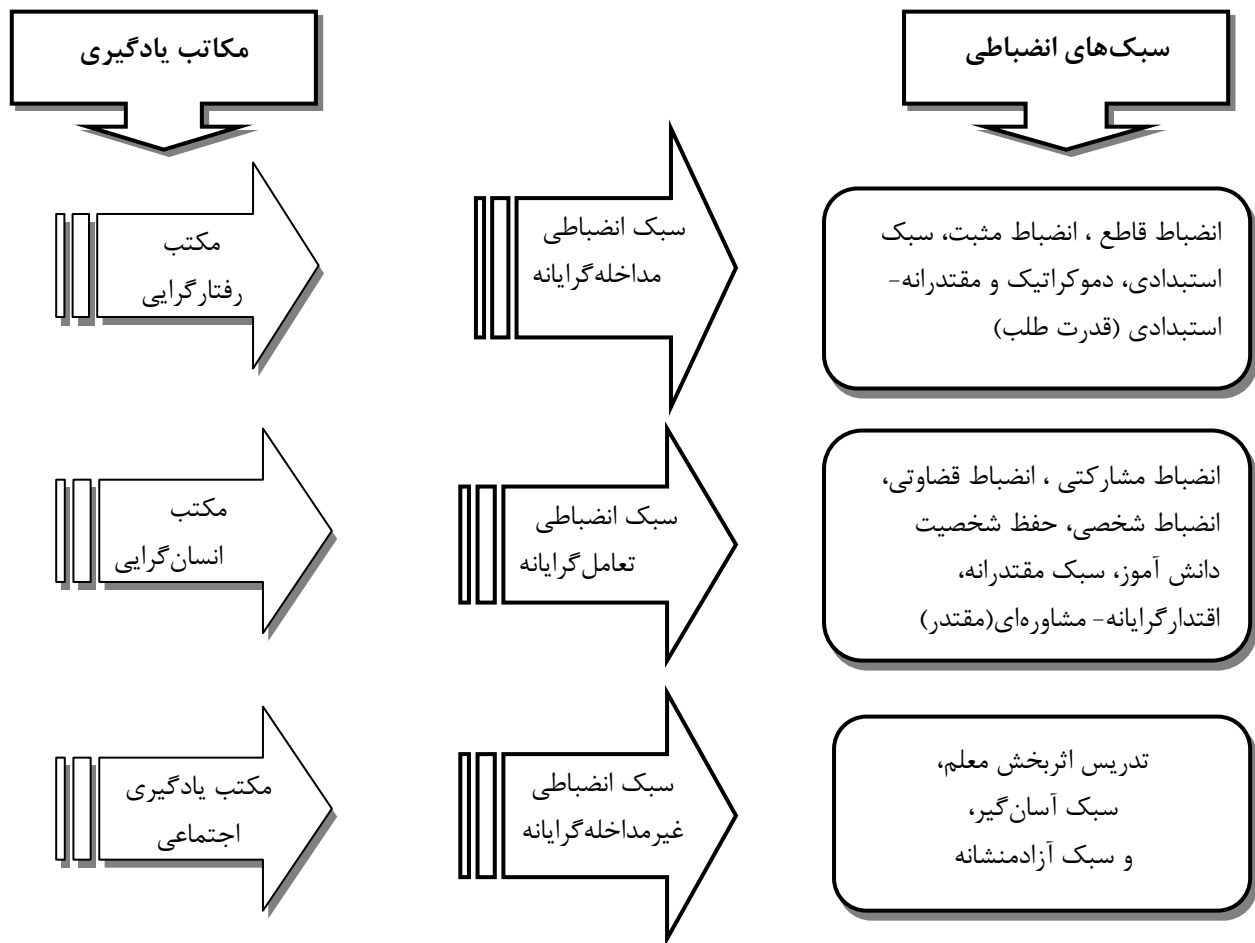
وجود دارد؟

۳- آیا بین نوع منبع کنترل دانش‌آموزان و گرایش آن‌ها به سبک انضباطی غیرمداخله‌گرایانه‌ی معلم

رابطه وجود دارد؟

۴- کدام یک از مؤلفه‌های سبک انضباطی نوع منبع کنترل دانش‌آموزان را بیشتر پیش‌بینی می‌کند؟

۵- آیا جنسیت در ارتباط بین متغیرهای پژوهش نقش مؤثری دارد؟

شکل ۱-۱- چارچوب نظری تحقیق: رویکردهای انضباطی

۱-۶- تعریف متغیرهای پژوهش

متغیر ملاک/ وابسته: منبع کنترل

متغیرهای پیش‌بینی کننده/ مستقل: نوع سبک انضباطی (سبک مداخله، تعاملی، غیرمداخله)

۱-۶-۱- منبع کنترل

تعریف نظری منبع کنترل: واژه‌ی منبع کنترل بر پایه‌ی تعریف گاردسی^۱ اشاره بر دریافت علی پیامد-های رفتاری دارد (بیابانگرد، ۱۳۷۳). **منبع کنترل درونی:** گروهی که موفقیت‌ها و شکست‌های خود را به شخص خود (مثلاً توانایی یا کوشش شخصی) نسبت می‌دهند افرادی با منبع کنترل درونی نامیده می‌شوند.

منبع کنترل بیرونی: گروهی که موفقیت‌ها و شکست‌های خود را به عوامل محیطی بیرون از خود (مانند شانس و تصادف) نسبت می‌دهند افراد با منبع کنترل بیرونی نامیده می‌شوند (سیف، ۱۳۷۳: ۶۲).

تعریف عملیاتی منبع کنترل: در این پژوهش منبع کنترل و ابعاد آن (منبع کنترل درونی و منبع کنترل بیرونی) با نمراتی که آزمودنی در پرسشنامه‌ی منبع کنترل راتر کسب می‌نماید تعیین می‌شود.

۱-۶-۲- انضباط

تعریف نظری انضباط: انضباط به ساختارها و قوانین رفتار دانش‌آموزان و تلاش برای اطمینان از این که دانش‌آموزان با این قوانین موافقت می‌کنند اشاره دارد (مارتین و شوهو، ۱۹۹۹).

گرایش به انضباط مداخله‌گرایانه: یعنی دانش‌آموز مایل باشد تعیین فعالیت‌های یادگیری، نظارت بر آن‌ها، تعیین مقررات و اجرای آن را معلم به طور کامل به عهده بگیرد.

گرایش به انضباط تعامل‌گرایانه: یعنی دانش‌آموز مایل باشد تعیین فعالیت‌های یادگیری، نظارت بر آن‌ها، تعیین مقررات و اجرای آن را معلم با کمک دانش‌آموزان انجام دهد.

گرایش به انضباط غیرمداخله‌گرایانه: یعنی دانش‌آموز مایل باشد تعیین فعالیت‌های یادگیری، نظارت بر آن‌ها، تعیین مقررات و اجرای آن را دانش‌آموزان به طور کامل به عهده داشته باشند.

تعریف عملیاتی انضباط: انضباط و ابعاد آن (مداخله‌گر، تعاملی، غیرمداخله‌گر) نیز با نمراتی که آزمودنی در پرسشنامه‌ی سبک‌های انضباطی و ابعاد مختلف آن به تفکیک کسب می‌نماید تعیین می‌شود.

¹ Gerardsy

فصل دوم

ادبیات تحقیق

۲-۱- مقدمه

یکی از تفاوت‌های فردی رفتاری که در رفتار افراد دیده می‌شود مربوط به منبع کنترل آنان است که یک سازه‌ی شخصیتی است. در نظریه‌ی منبع کنترل افراد از لحاظ اعتقادی به دو دسته تقسیم می‌شوند: گروهی که موفقیت و شکست‌های خود را به شخص خود و گروهی که به عوامل محیطی بیرون از خود و دیگران نسبت می‌دهند. گروه اول افراد دارای منبع کنترل درونی نامیده می‌شوند و گروه دوم که موفقیت و شکست‌های خود را به بخت و اقبال و... نسبت می‌دهند افراد با منبع کنترل بیرونی نامیده می‌شوند (بشردوست و نوشین‌فرد، ۱۳۸۲). راضی نگه‌داشتن همزمان دانش‌آموزان در دو سوی ابعاد درون‌گرایی و برون‌گرایی امکان‌پذیر نیست و